TEMA 4.- A ARTE BIZANTINA

A arte bizantina
Contexto

- Imperio Bizantino aparece cando o emperador romano Teodosio (395) dividiu o Imperio Romano en dúas partes, entre Honorio (Occidente) e Arcadio (Oriente).
- Esto xerou **dous espazos históricos** con distintas traxectorias:

A arte bizantina
Contexto

TEODOSIO

395

IMPERIO DE OCCIDENTE

HONORIO

IMPERIO DE ORIENTE

ARCADIO

A arte bizantina
Contexto

- ESTADOS FRAGMENTADOS
- DOMINIO BÁRBAROS
- RURALIZACIÓN

- Esta parte occidental sucumbirá aos ataques dos pobos bárbaros

- ESTADO PODEROSO
- HERDEIRO DE ROMA E GRECIA
- INFLUENCIAS ORIENTAIS: GUSTO POLO LUXO, AS CORES, OS BRILLOS, A OPULENCIA

- Esta parte oriental do Imperi adquire un protagonismo que supera á parte occidental
- O imperio de Oriente permanecerá con vicisitudes ata 1453 (turcos otománs)

A arte bizantina
Contexto

A capital dese último será Constantinopla, cidade fundada por Constantino no ano 330 sobre a antiga cidade de Bizancio.

Serán Mil anos de historia, ata que no ano 1453 os turcos conquisten Constantinopla.

A época máis brillante é a do reinado do emperador Xustiniano (527-565)e a emperatriz Teodora.

EUROPA

ASIA

MAR DE MÁRMARA

Estreito do Bósforo

C.Sabucedo. Departamento de Arte. IES Virxe do Mar

A arte bizantina
Contexto

Xustiniano intentou:

- revivir o antigo imperio romano e para iso levou a cabo conquistas en Italia, SE de España e norte de África.
- promoveu a construción de grandes edificios en Constantinopla e en Rávena.

- **Vivían grazas a unha poderosa economía comercial**, favorecida pola situación xeográfica (a orillas do Bósforo).

A arte bizantina
Contexto

O emperador era a máxima autoridade política e espirirutal e isto verase reflectido na arte.

A corte imperial era o centro das artes e nela o **esplendor e o brillo** amosaban a autoridade do poder imperial. *(cesaropapismo=o emperador ten o poder pola graza de Deus, é o representante de Deus na terra)*

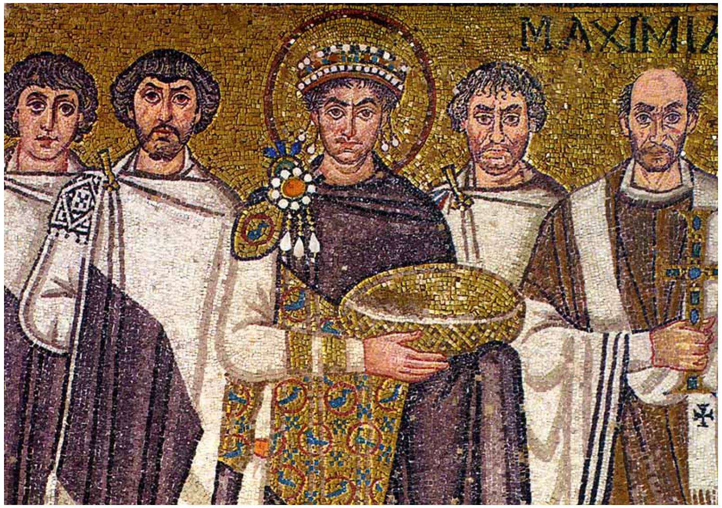

Arte

Pódense establecer tres idades de ouro (momentos de esplendor). A máis importante é a **Primeira idade de Ouro**, etapa de Xustiniano.

A arte bizantina
Arte

A pesar da extensión territorial e cronolóxica da arte bizantina podemos falar de que hai nela **uns trazos comúns:**

- Arte ao servizo da igrexa e da liturxia (polo tanto sometida a regras): arte cristiá
- Arte ao servizo do emperador (cesaropapismo=o emperador ten o poder pola graza de Deus, é o representante de Deus na terra**) é unha arte áulica**
-

A arte bizantina

A arquitectura, caracteres

É unha mestura

- **entre a grandeza da romana**
- **e a elegancia de elementos gregos máis**
- **o gusto polo luxo de Oriente.**

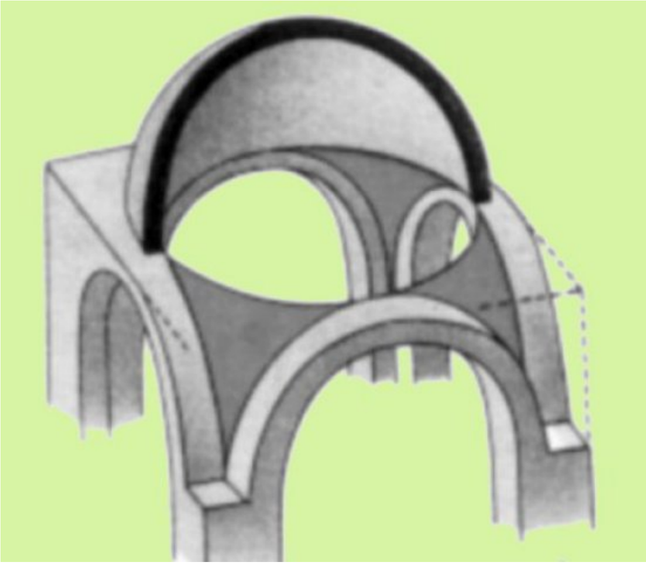

A arte bizantina. A arquitectura

2.-Empregan sistema constructivo abovedado

As **contribución principal** é a solución para soster o peso das bóvedas: empregan bóvedas de canón, arestas e cúpulas e sustentan estas coas **PENDENTES (principal innovación)** que permiten alixeirar os muros; para contrarrestar as presións das cúpulas empregan semicúpulas escalonadas.

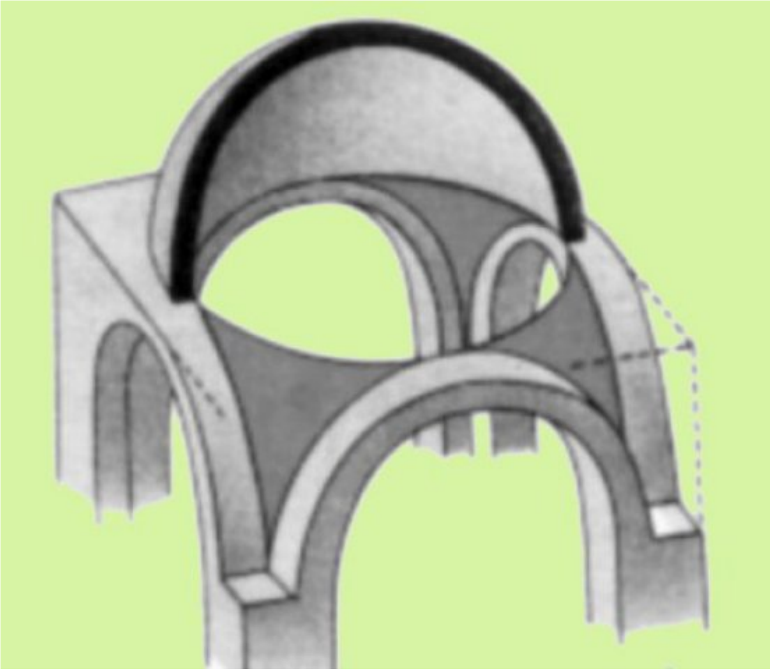

A arte bizantina. A arquitectura

- Exemplos: San Vital de Rávena, San Marcos de Venecia

A arte bizantina
Contexto

O mosaico

Foi a gran aportación de Bizancio. Úsano para recubrir paredes e así desmaterializan o muro

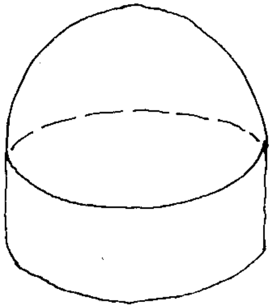

la cúpula sobre un espacio circular no presenta problemas estructurales, únicamente tiene el problema de que limita la forma de la planta

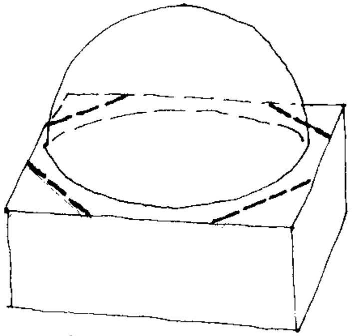

una cúpula puede cubrir un espacio cuadrado si se recubren las esquinas- solución torpe-

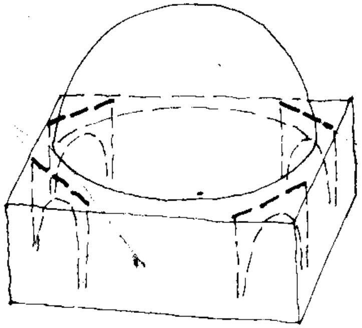

... poniendo arcos de entibo en las esquinas...

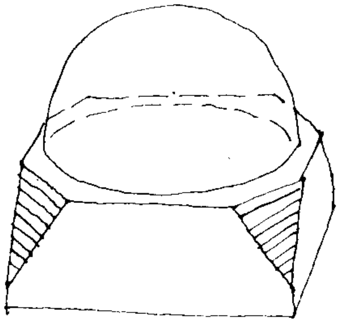

... o con trompas en las esquinas

la pechina

pero estructural y visualmente la mejor solución es la PECHINA una forma geométrica cuidadosamente diseñada que se deriva de...

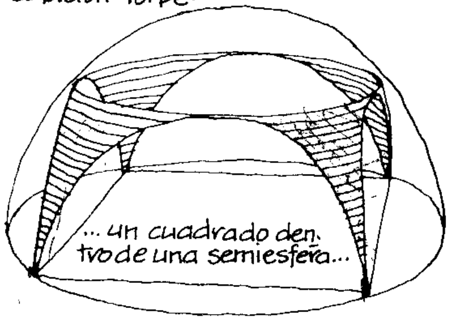

... un cuadrado den- tro de una semiesfera...

...sobre la cual se coloca la cúpula. La plasticidad de la pechina es muy adecuada para la construcción en ladrillo

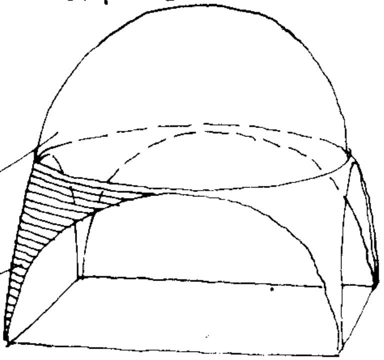

A arte bizantina. A arquitectura

3.-As plantas

A que adoitan empregar son as centralizada, de planta de cruz grega. Isto reforza a idea do protagonismo da cúpula que para eles é a representación do cosmos

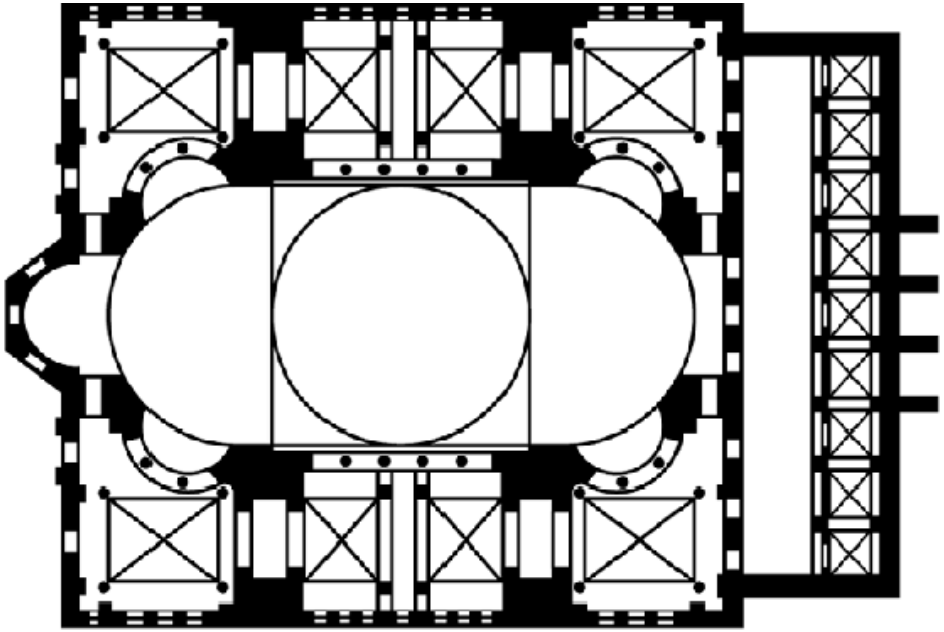

A arte bizantina. A arquitectura

4.-Teñen un novo concepto do espazo interno

O concepto de espazo é diferente ao romano: é **un espazo dilatado, dinámico, desmaterializado** máis centralizado que o occidental

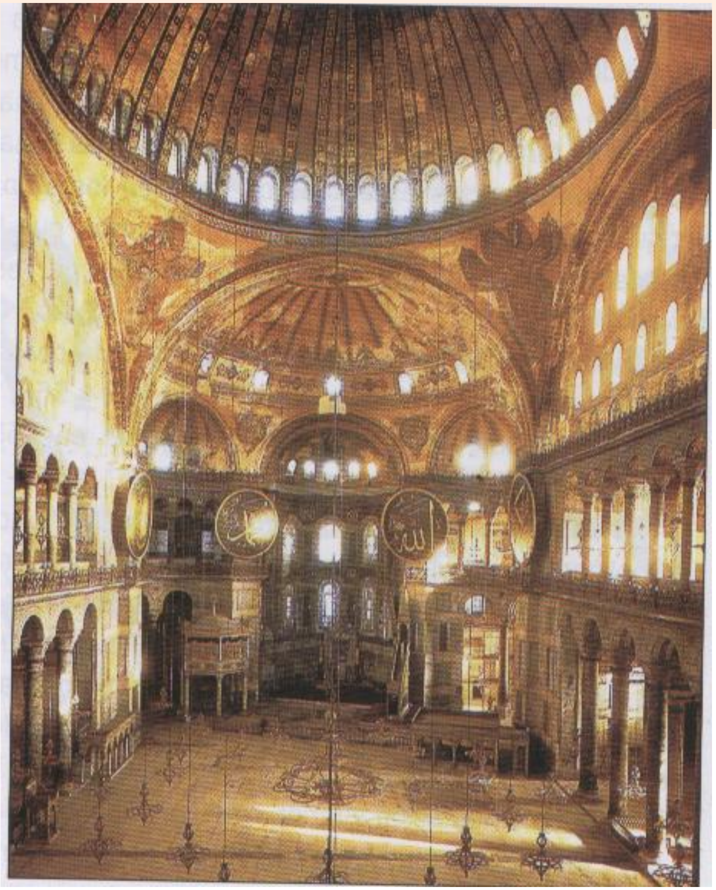

A arte bizantina. A arquitectura

5.-Utilizan o MOSAICO

Interesanse polos interiores luxosos e para iso cobren paredes con brillantes mosaicos, moitas veces dourados. A isto hai que engadir a orixinalidade dos seus capiteis, nos que colocan unha peza chamada **CIMACIO** que axuda a altura e a aumentar a decoración. O gusto pola decoración abundante e dourada está en relación a identificar a divindade coa cor dourada e ao emperador tamén (é o mediador entre deus e o pobo)

A arte bizantina. A escultura e pintura

O mosaico

- *Empregárono para cubrir **as paredes, as bóvedas e as cúpulas***
- *Seguiron as técnicas romanas pero engadiron **unha rica gamma cromática** na que o dourado é protagonista.*
- *Os temas representados é basicamente relixiosa: Pantocrátor, na cúpula, Teotocos na ábsida e episodios bíblicos, o emperador e o seu séquito ou santos.*
- *Os exemplos máis significativos son os Mosaicos de Xustiniano e Teodora en San Vital de Rávena, representacións hieráticas, simétricas, planas e frontais sobre fondos irreais dourados. a **antinaturalidade** proporciona un carácter divino, atemporal dos representados.*

A arte bizantina. A arquitectura

- *Unha peculiaridade son os **capiteis bizantinos** formados por dous corpos: o **capitel e o cimacio** co que acadan altura e riqueza decorativa ao seren moi decorados.*

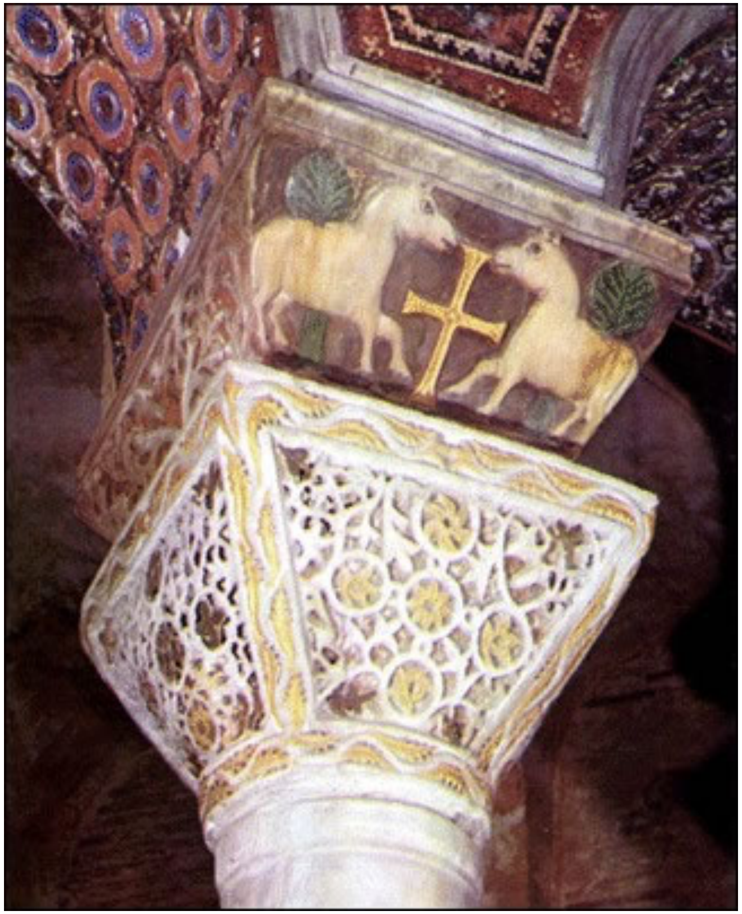

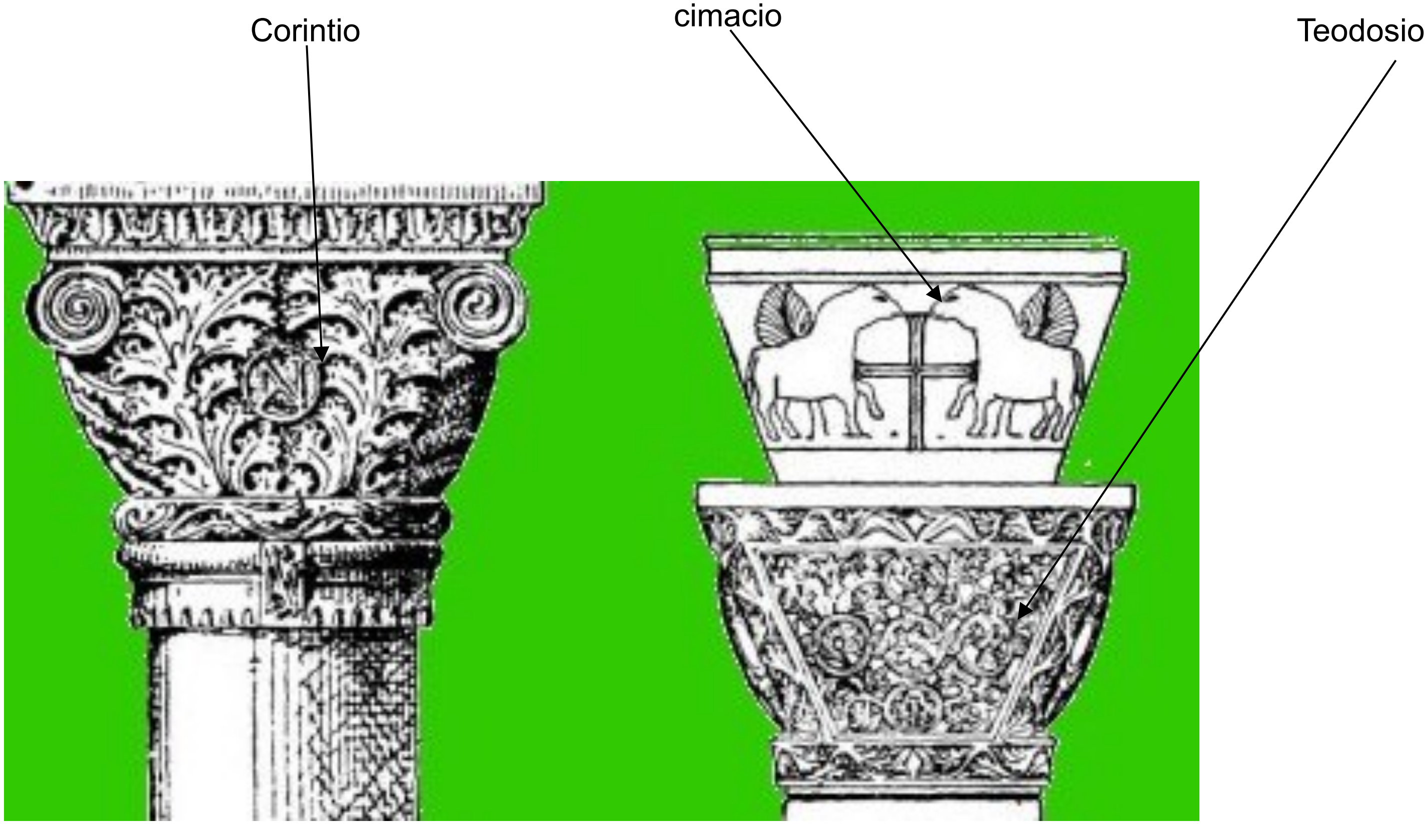

Capiteles bizantinos

A arte bizantina. A arquitectura

6.- Simbolismo basílicas

- As construcións son sobre todo relixiosas: templos, basílicas, martiria e mausoleos. No caso das basílicas bizantinas presentan certas diferenzas con respecto ás paleocristianas como podemos apreciar no simbolismo das mesmas. Isto está en parte explicado polas características do pensamento cristiá en Oriente onde o mundo non se concibe como un camiño cara a algo **senón como unha parte de ese algo. Segundo isto a nosa vida discorre baixo a presenza constante de Deus (cúpulas) e a súa graza ilumínanos constantemente (ventás).**O cambio na concepción de Deus leva ao cambio no trazado arquitectónico.

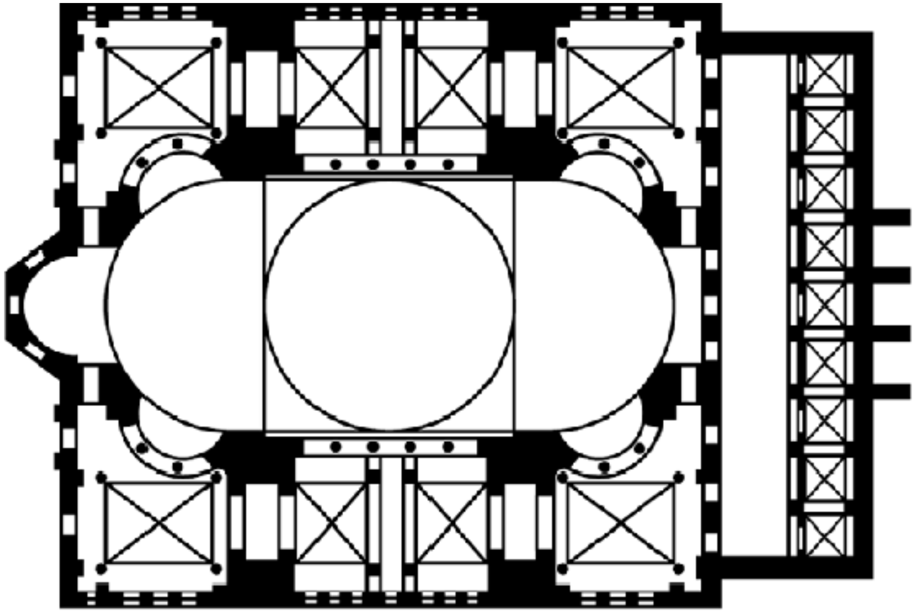

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Identificación

- OBRA: Santa Sofía de Constantinopla
- AUTOR:Antemio de Tralles e Isidoro de Mileto. Comitente Xustiniano
- CRONOLOXIA: 532-537

(quizas un anxo)

- ESTILO: arquitectura bizantina da Primeira Idade de Ouro
- UBICACIÓN: Istambul

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

- **Este é un edificio relixioso**.
- É unha **basilica** para amosar a grandeza do emperador Xustiniano.
- Os autores foron o lidio Antemio e o xonio Isidoro de Mileto.
- O primeiro foi o **arquitecto,** o teórico que ideou o edificio e un **enxeñeiro** , que lle deu corpo á idea, e que foi Isidoro.

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

- Tamén traballou Isidoro o Novo, sobriño do outro Isidoro quen foi o que confeccionou a cúpula definitiva no ano 568.

É o mellor exemplo das características da arquitectura bizantina: esplendor, espazo dilatado, desmaterialización, riqueza interna....

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

- O materiais cos que está feita esta obra son diversos: e principal foi o l**adrillo** visible no exterior pero **oculto no interior** pola placas de mármore e **mosaicos.**

- Tamén se usa a pedra, cerámica...

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

Exterior

- O máis salientable é a **cúpula** apoiada en tambor
- Aparecen **muros laterais** perforados con **vans**
- Reforzado con **contrafortes** que lle dan aspecto **macizo**

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

- Salientaremos **o xogo de volumes graduados** (**coma unha fervenza)** que van descendendo desde o cumio ata o chan.

- Este xogo alixeira o volume

- O aspecto algo **caótico actual** procede de cando a basílica foi transformada en mesquita durante a época otomán e lle colocaron os edificios anexos e os catro minaretes e o empobrecemento decorativo.

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

Planta

- É **rectangular, basilical,** precedida dun atrio porticado e dun nártice.
- Ten tres naves dispostas en dirección leste-oeste.

- A **nave central está potenciada**, é mais ancha e máis alta que as laterais e deste xeito se potencia o eixe lonxidudinal da igrexa.
- Esta nave remata **nunha ábside externamente poligonal.**
- As naves están separadas entre sí por arcos sostidos por columnas.
- Riba delas hai tribunas
- No centro a gran cúpula

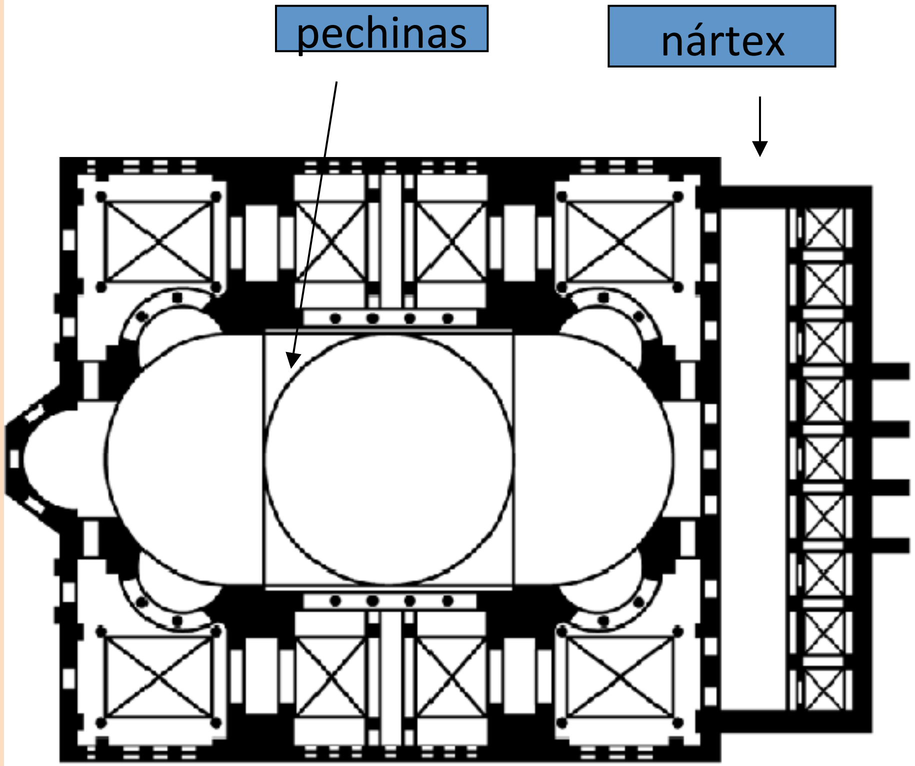

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

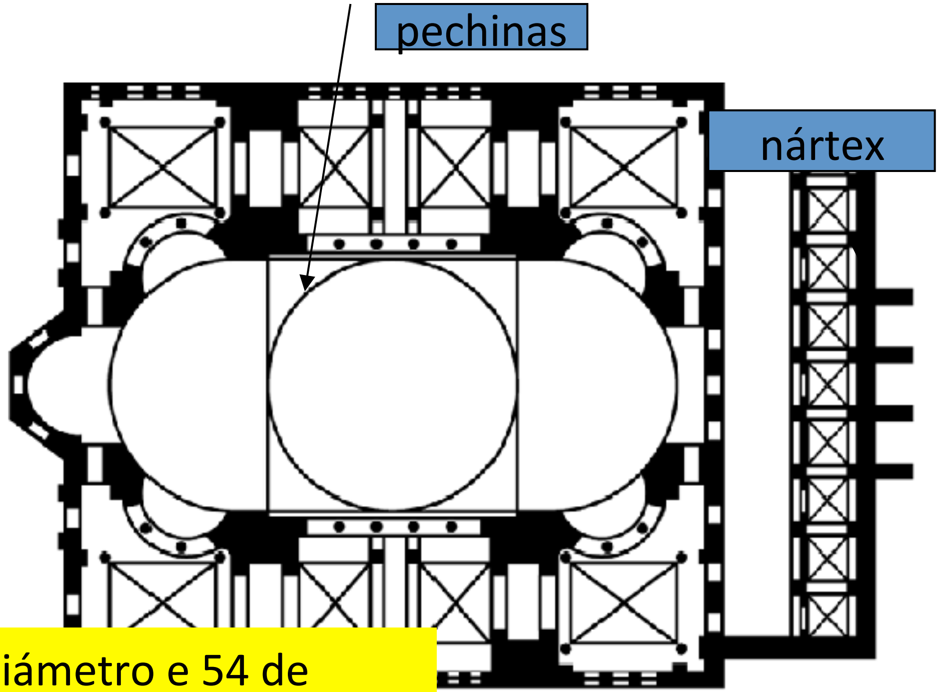

Soster esta cúpula (31 metros de diámetro e 54 de altura) **foi o gran problema desta construción e o gran avance para a arquitectura coa solución empregada**.

A diferenza do Panteón aquí o peso da cúpula non recae no muro e a súa suxeición foi resolta doutro xeito, o cal supuxo un fito na historia da arquitectura.

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

¿como se solucionou?

- ✓ **Empregando pechinas**
- ✓ Apoiándoa nos **catro piares** (machóns)
- ✓ dúas semicúpulas, na cabeceira e nos pés da construción,
- ✓ pequenas exedras nos ángulos.
- ✓ **catro contrapiares** macizos nas naves laterais que reforzan o papel dos 4 piares principais.
- ✓ **dous andares,** no superior (ou tribuna) reservada ás autoridades empregouse unha cuberta abovedada que absorbía tamén as presións.

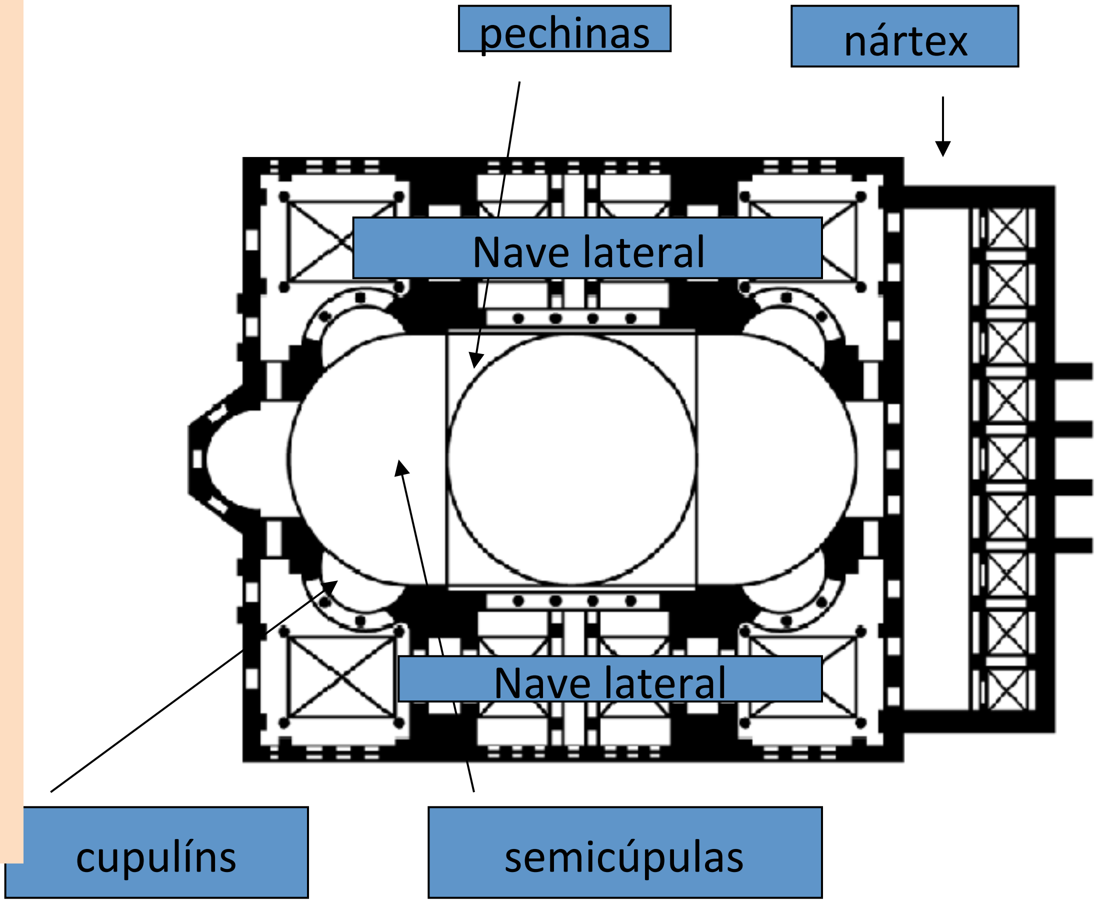

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

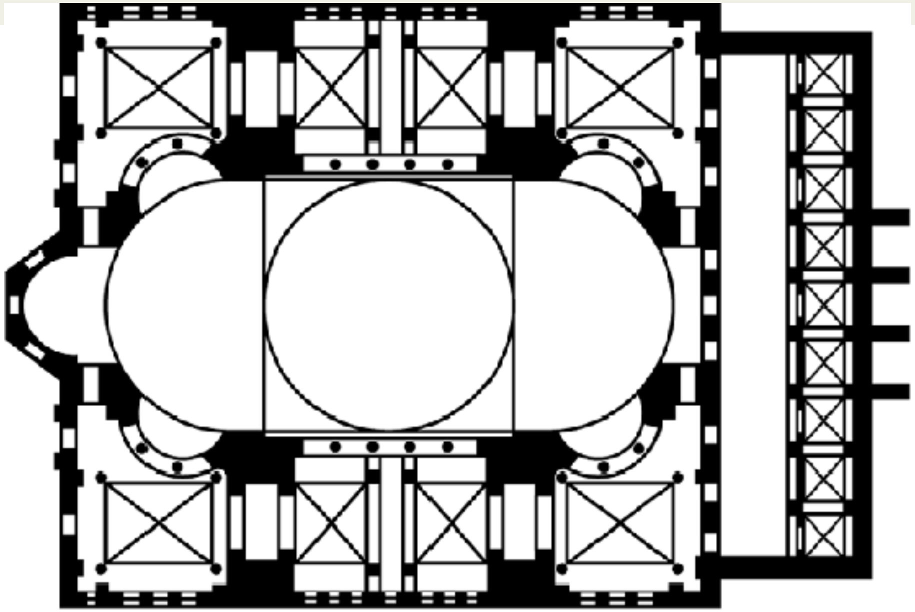

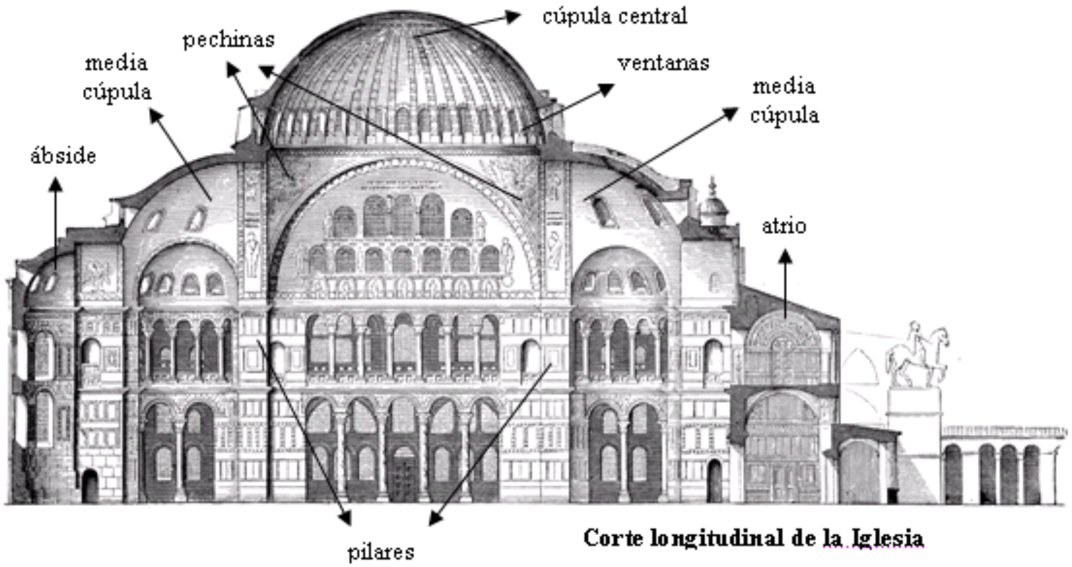

Corte longitudinal de la Iglesia

C.Sabucedo. Departamento
de Arte. IES Virxe do Mar

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

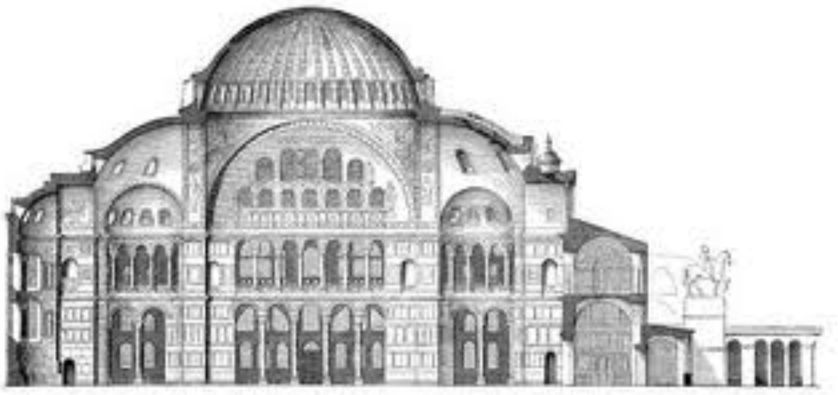

- Este sistema de contrarresto e **totalmente orixinal** e é o que lle da a grandeza a construción.

- Podes **abrir vans**

- Todo este complexo sistema está distribuído de tal xeito que cando entras no edificio non ves obstáculos ante os ollos na nave central.

O resultado é abraiante. *A cúpula parece flotar sobre un anel de luz, as naves laterais ocultan os piares e deixan ver un dobre piso de arcadas lixeiras e paredes perforadas polo múltiples vans. Todo está impregnado de luz.*

Obra: Santa Sofía de Constantinopla

Análise formal

Interior

- A cúpula de 31 metros de diámetro é gallonada con corenta nervos e corenta plementos curvos. Está feita con ladrillo e morteiro
- apoiada en catro pechinas
- está perforada con 40 vans que producen un gran efecto visual.
- Laterales: dous pisos: arcadas, tribunas e muros con vans
- Ao fondo a semicúpula e a abside
- A luz penetra a través destas e das ventas das exedras , das tribunas e dos muros laterais..

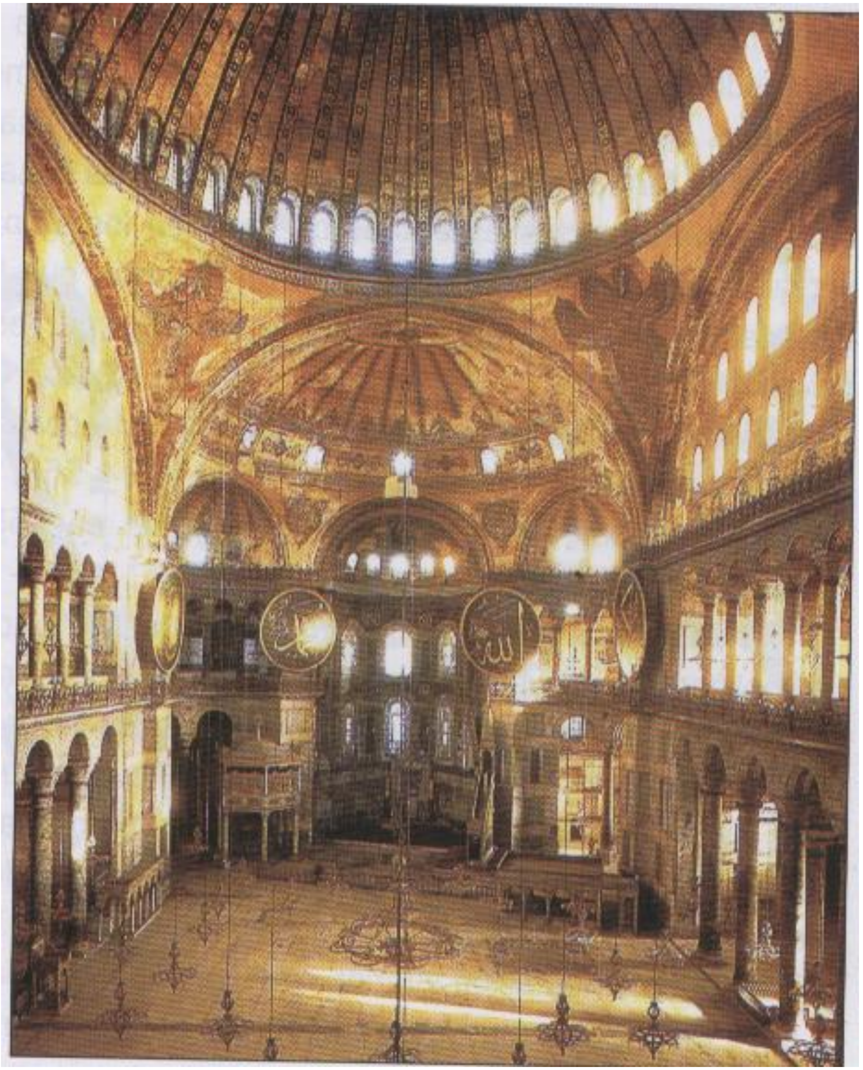

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

Interior

- A cúpula suspendida no aire.

- O espazo é de grande amplitude e hai un concepto do **espazo dinámico, dilatado** (polos contrastes entre a rectas e a curvas, pola combinación de espazos entrantes e saíntes..) e **desmaterializado** (pola lixeireza dos muros, por perder a función sustentante)

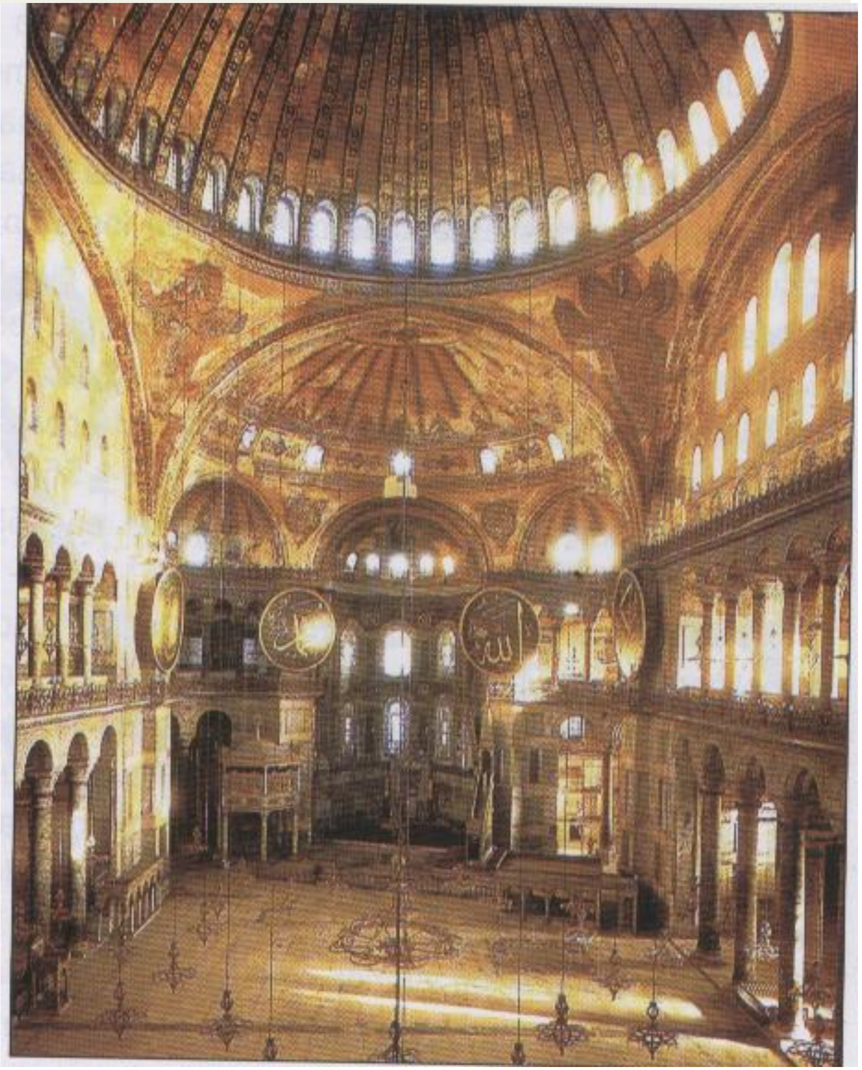

DINÁMICO, DESMATERIALIZADO E DILATADO

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

Interior

- **A luz, moi importante**
- ✓ través destas vans
- ✓ pero tamén das ventás das exedras,
- ✓ das tribunas
- ✓ e dos muros laterais.

- As aperturas dos muros non están postas de xeito casual, senón que están pensadas para crear ambiente irreal.

Se a estes vans engadimos:

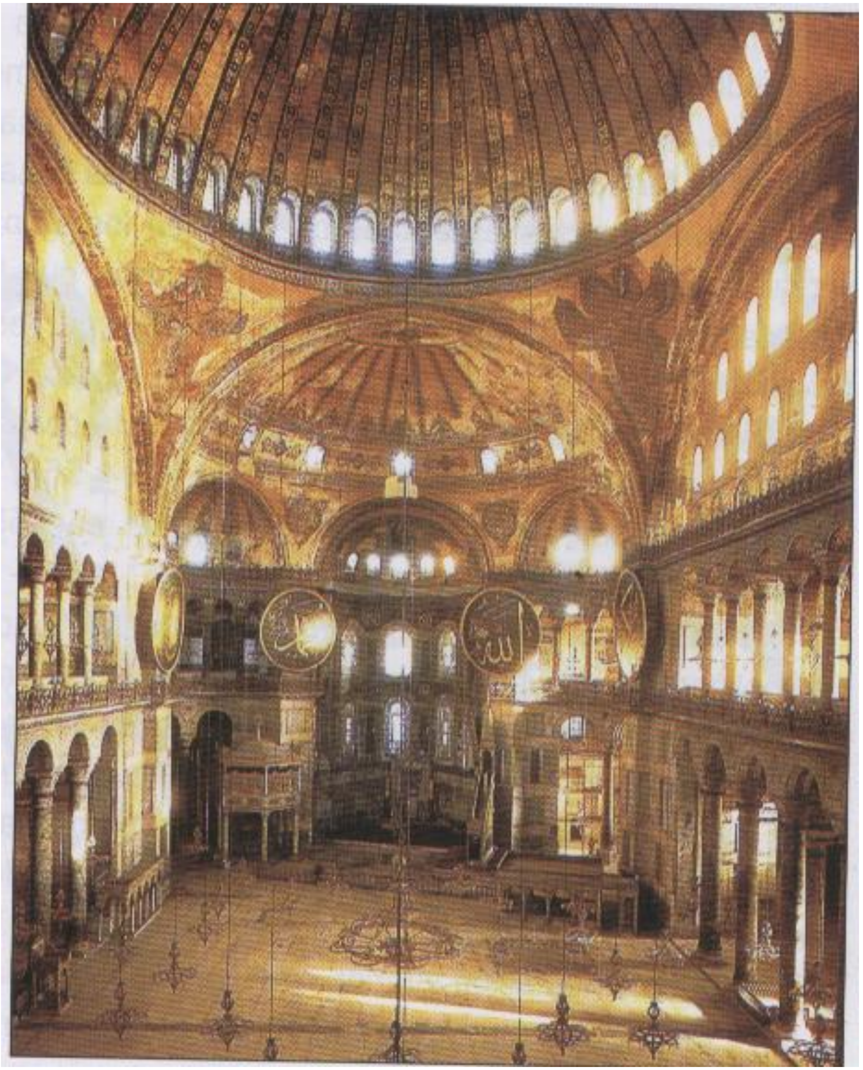

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

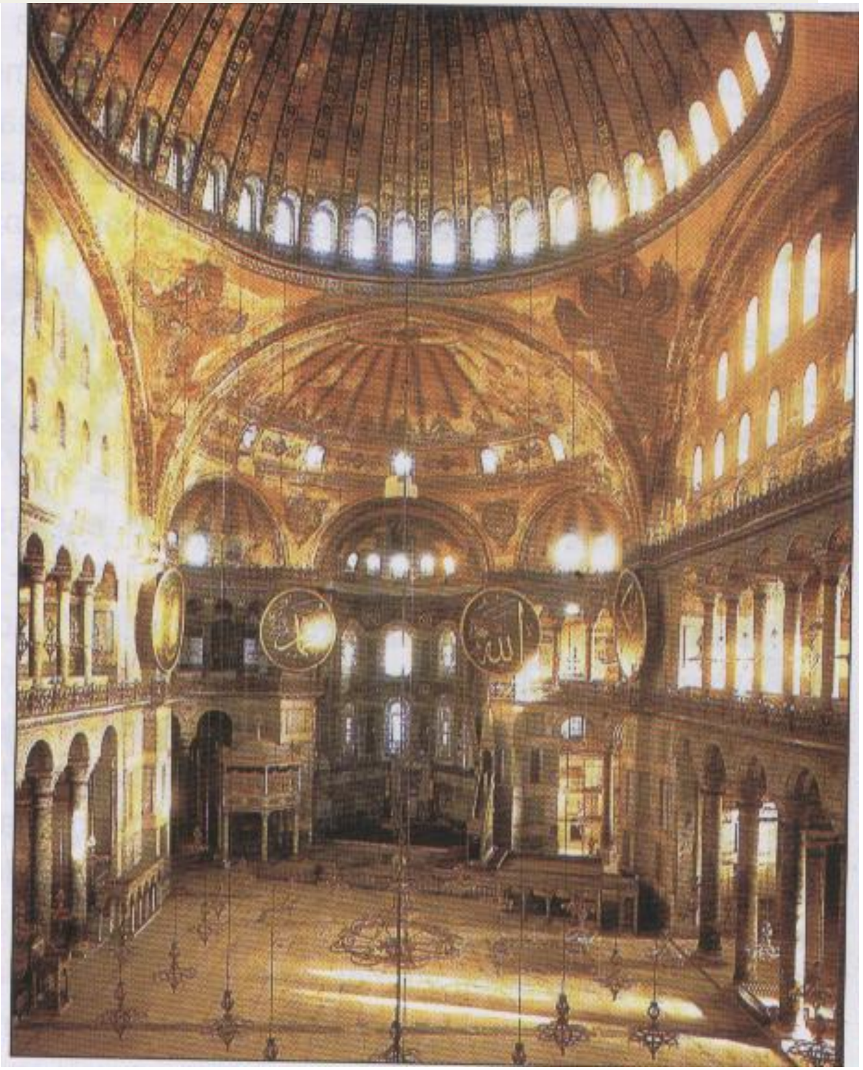

Interior

1. as paredes están recubertas por **numerosos mosaicos** con teselas de vidro e de pedras semipreciosas;
2. que os **cristais das ventás son marelos, púrpuras ..** Agás os inferiores que son escuros
3. que as columnas e capiteis son de materiais ricos **como mármores polícromos, pórfidos e basalto**....

entenderemos o efecto de **riqueza, brillo, opulencia, maxia, misterio e irrealidade** que provoca a iluminación do conxunto.

Era pois o lugar axeitado para a presenza de Deus e do emperador

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

Conclusión

- Estamos ante un claro exemplo da **arte ao servizo do poder**

- Estamos ante **a magnificencia da corte de Xustiniano.**

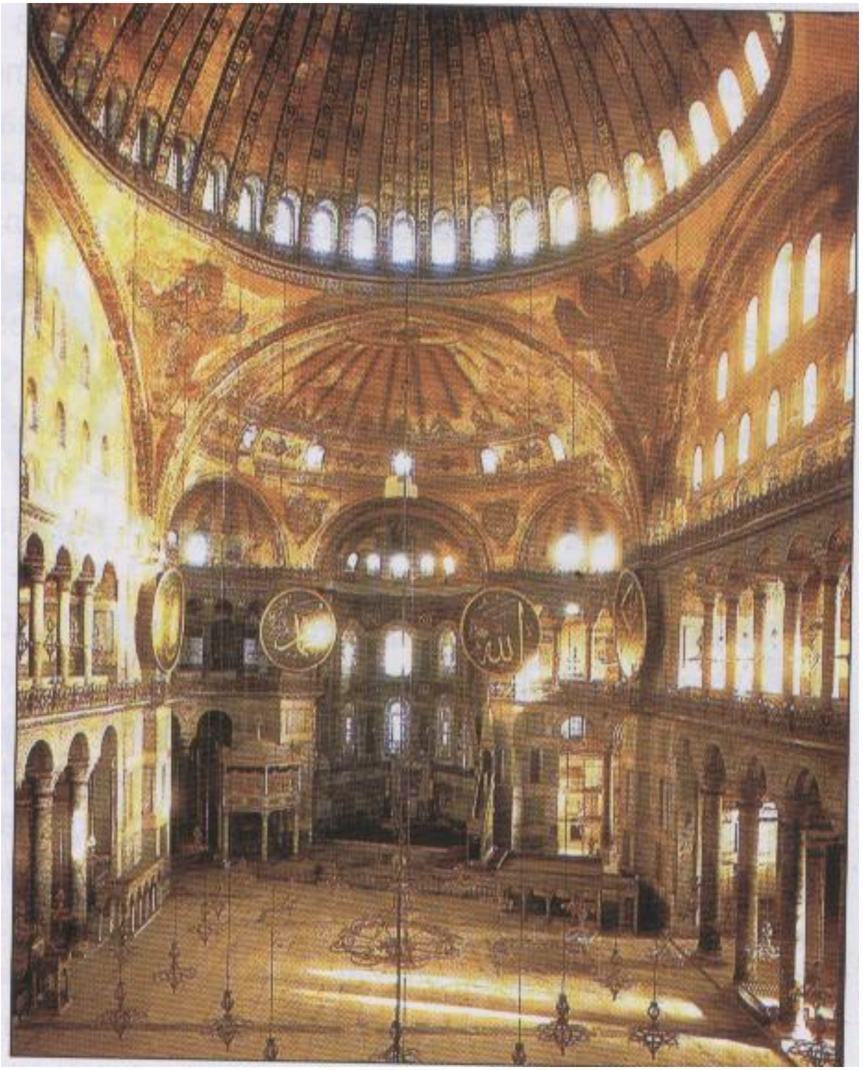

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

- **Sufriu numerosos desperfectos**

- **Santa Sofía é o cumio da arquitectura** bizantina e serviu de modelo para moitas construcións posteriores se ben ningunha a superou.

- É o mellor exemplo das características da arquitectura bizantina: esplendor, espazo dilatado, desmaterialización, riqueza interna....

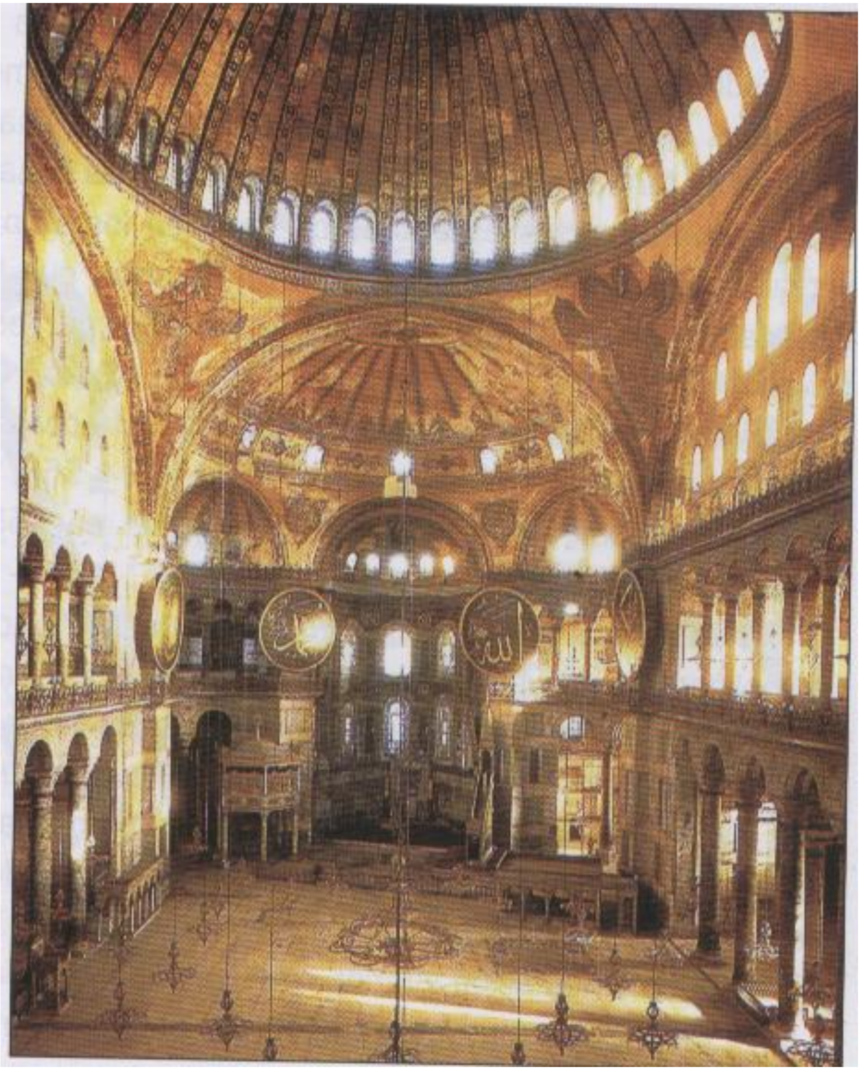

Obra: Santa Sofía de Constantinopla
Análise formal

4.3.9. Transmisión de empujes y contrarresto

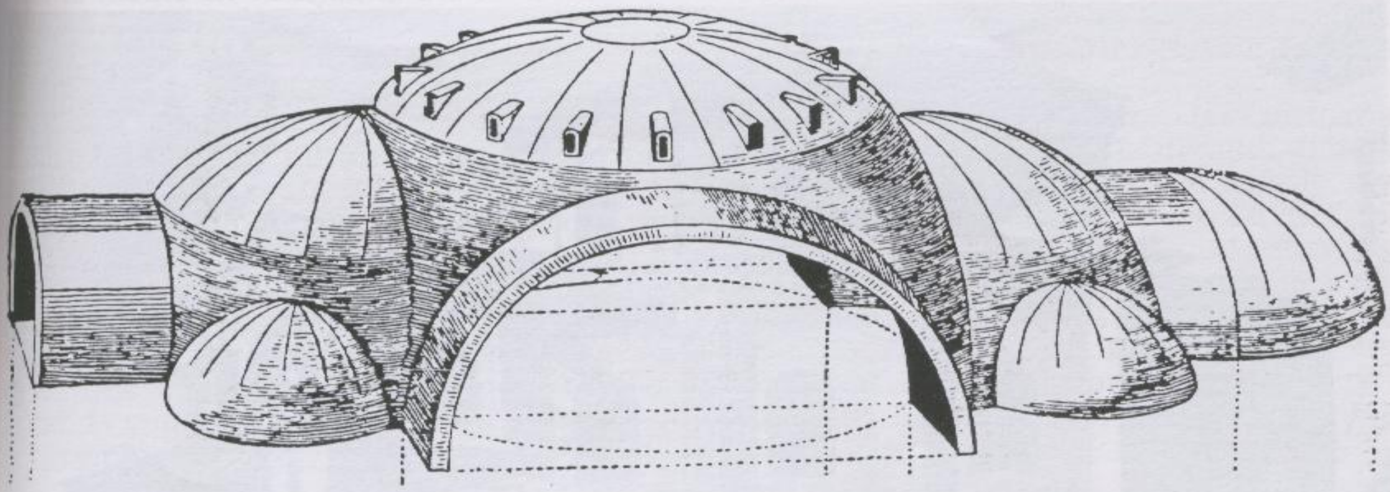

Fig. 138. Esquema de descarga.

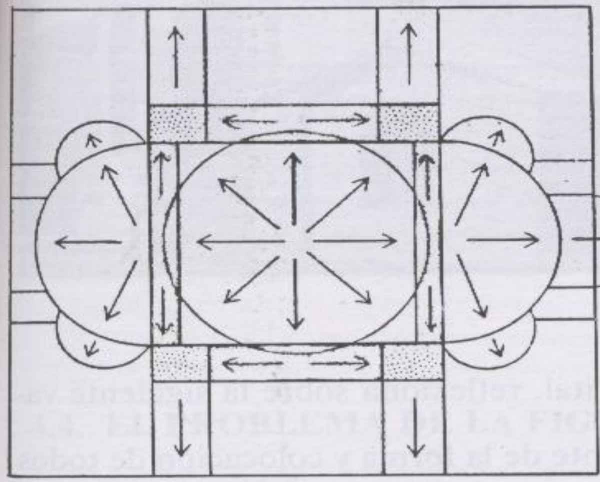

Fig. 139. Esquema de planta.

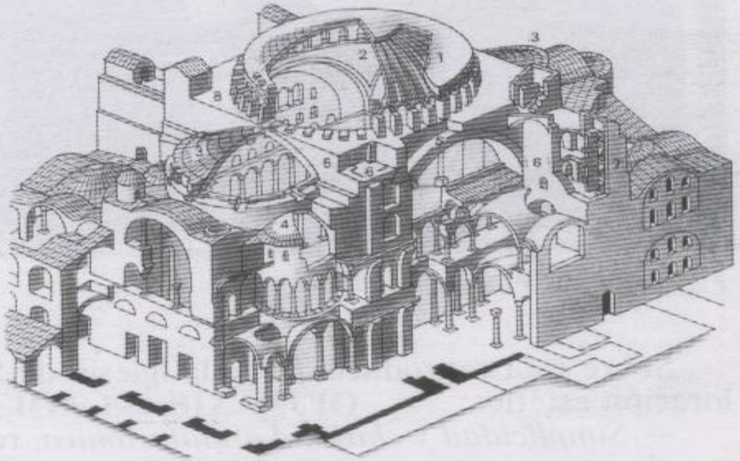

Fig. 140. Axonometría constructora de Santa Sofía.

C.S
de

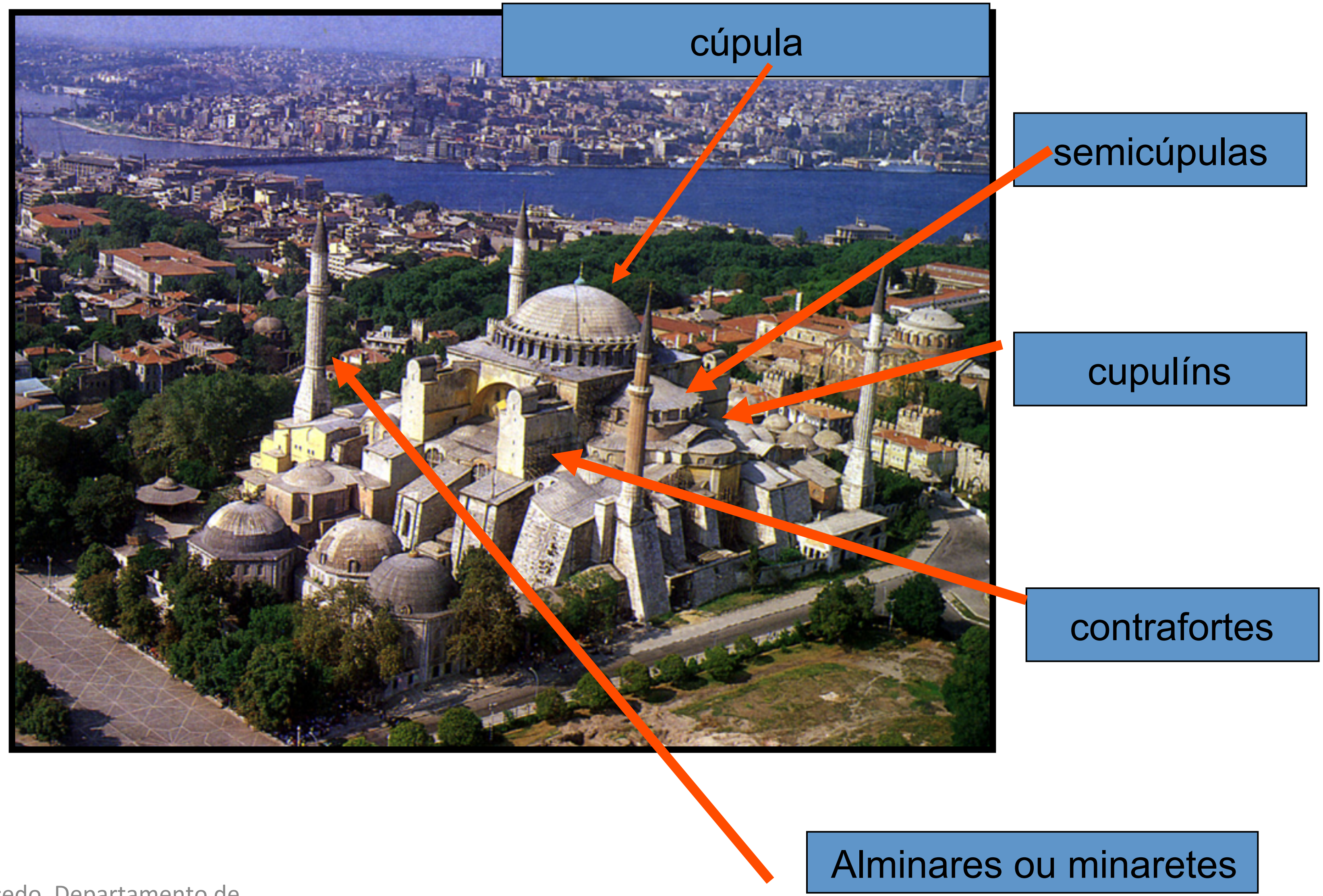

C.Sabucedo. Departamento de
Arte. IES Virxe do Mar

C.Sabucedo. Departamento de
Arte. IES Virxe do Mar

C.Sabucedo. Departamento
de Arte. IES Virxe do Mar

ÉPOCA DE ESPLENDOR

EMPERADOR XUSTINIANO

527-565

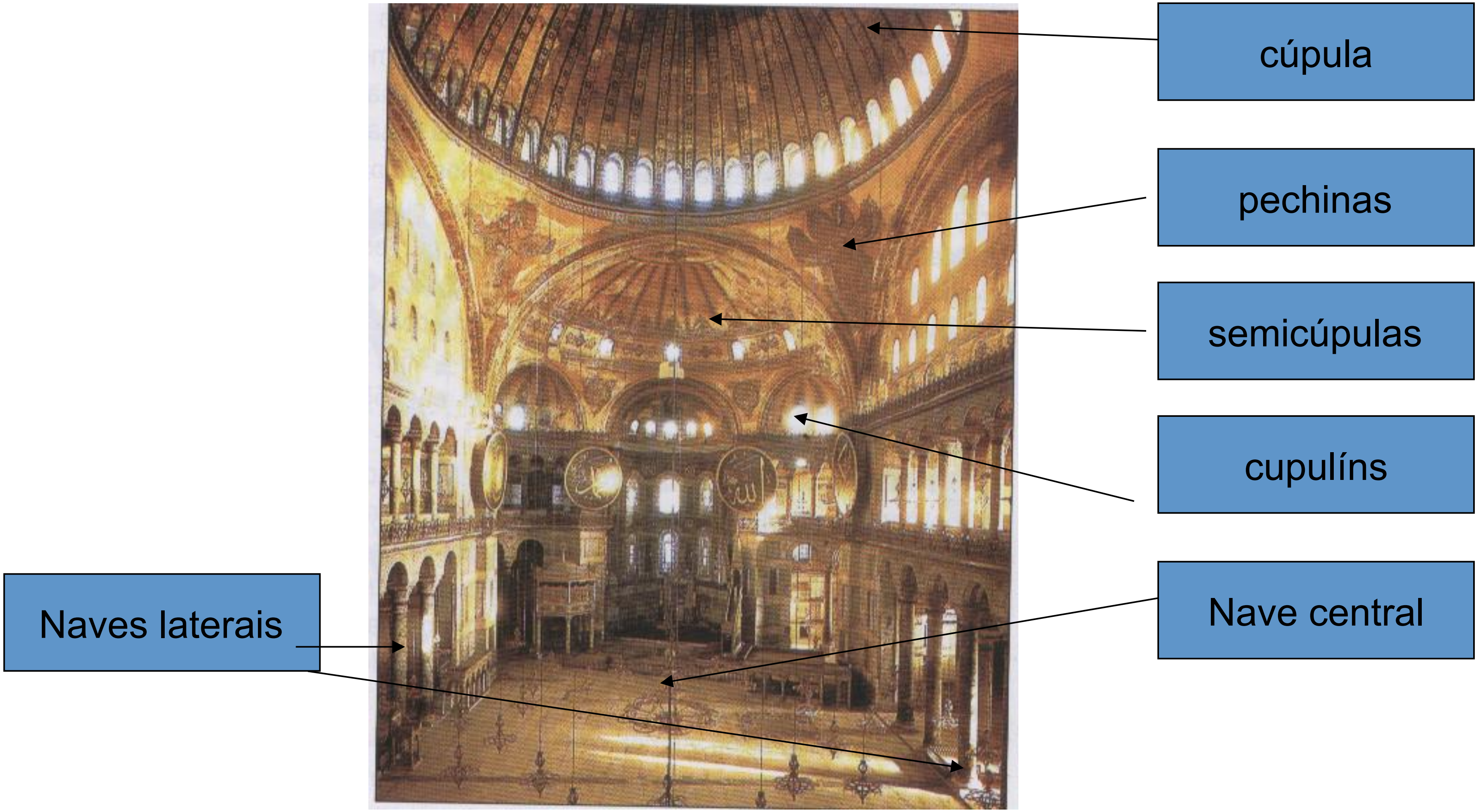

C.Sabucedo. Departamento de
Arte. IES Virxe do Mar

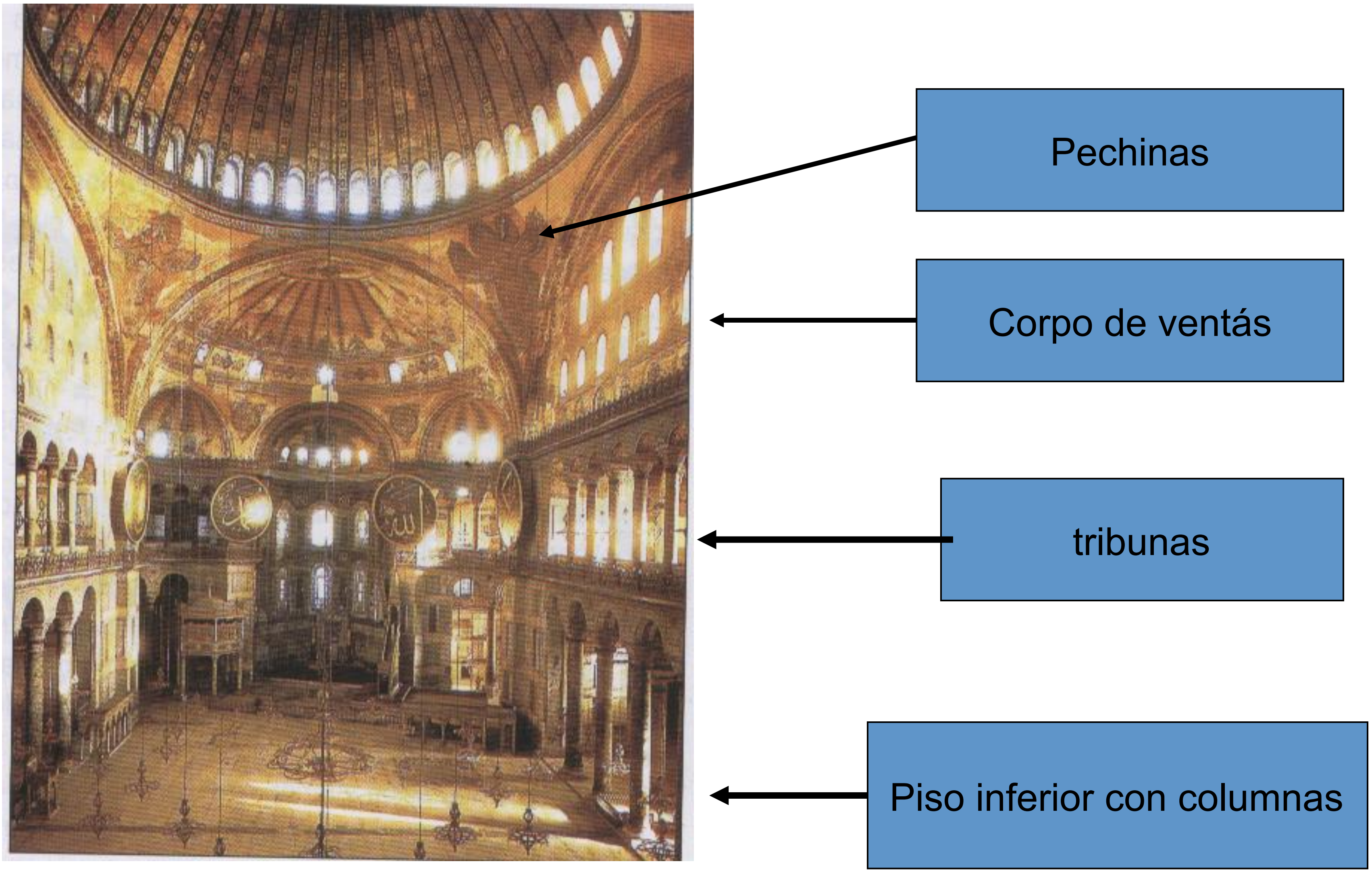

C.Sabucedo. Departamento de
Arte. IES Virxe do Mar

Espazo dinámico e desmaterializado

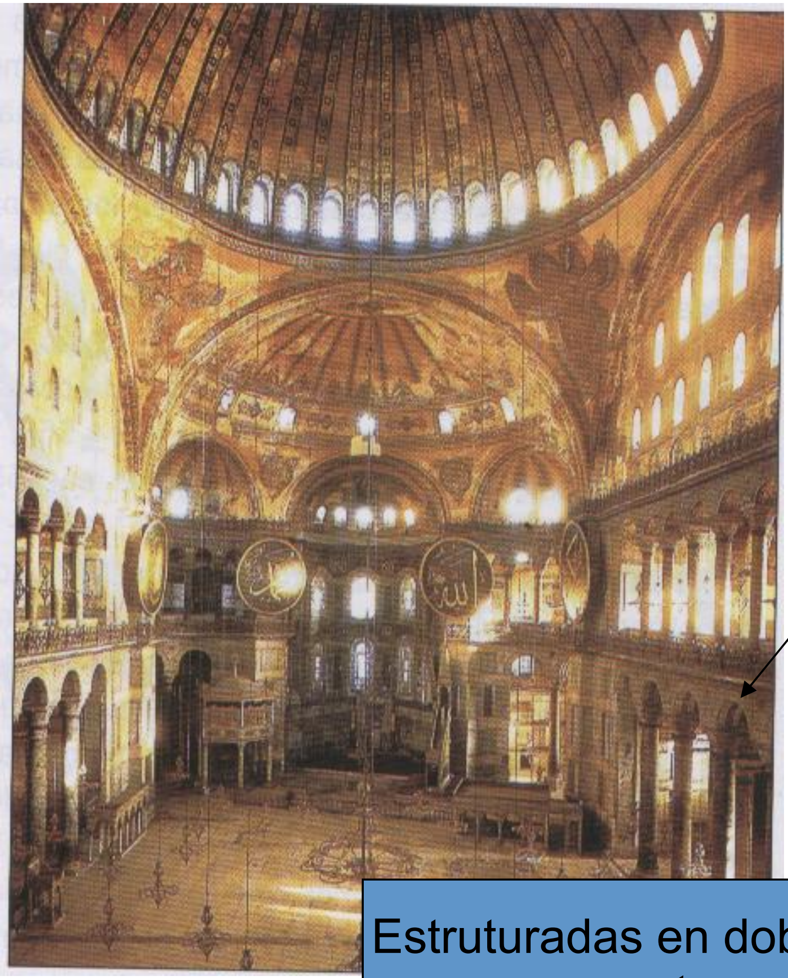

As naves laterais ocultan os piares

Estruturadas en dobre piso de arcadas e ventanais, grazas a non ter que cumprir a función sustentante

40 ventanais conforman un anel de luz que fan flotar a cúpula

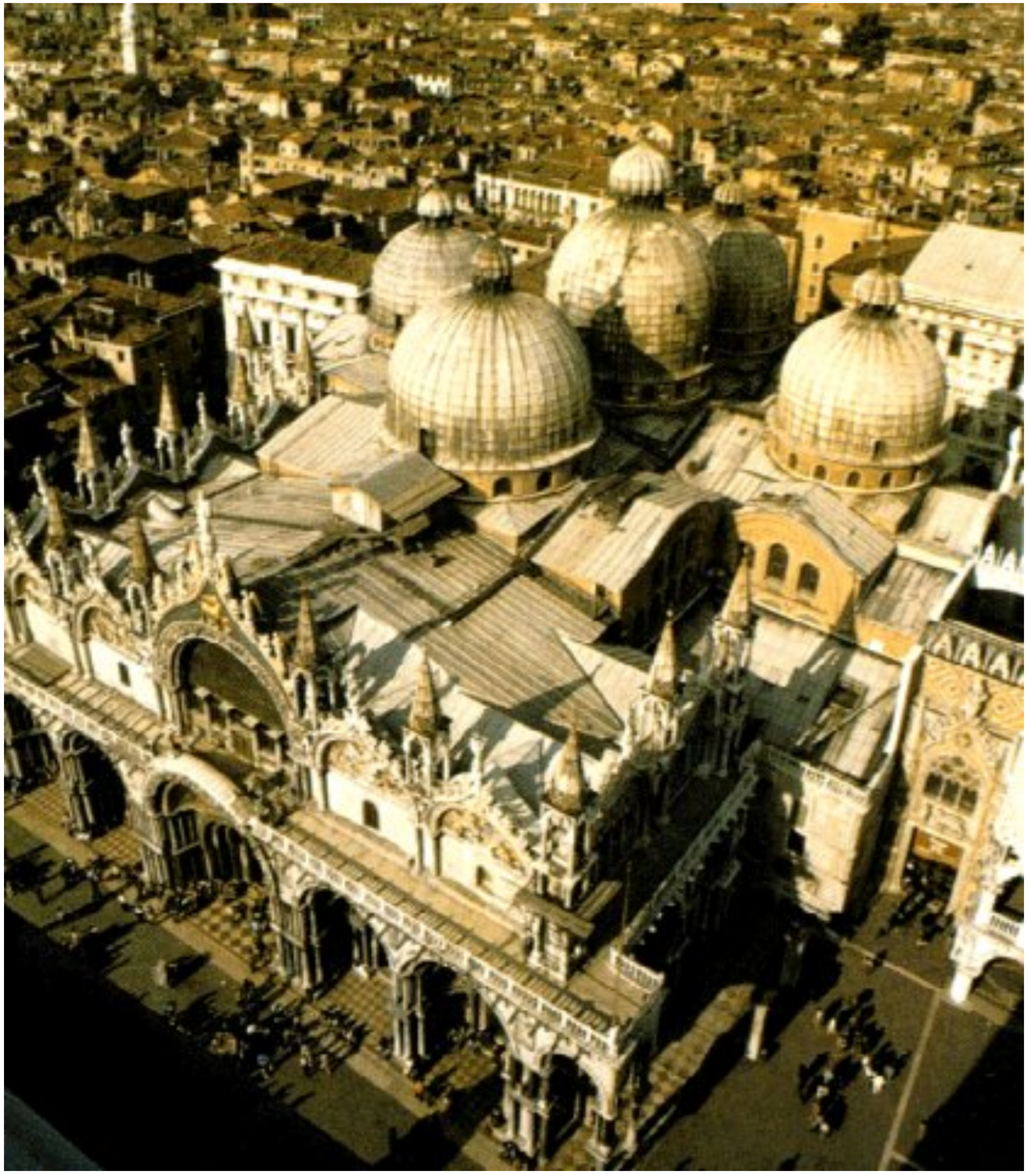

San Marcos
de Venecia

Santa Sofía
de Kiev

San Vital de Rávena.
Vista aérea

Xustiniano e o seu séquito. San Vital de Rávena

Xustiniano e o seu séquito. San Vital de Rávena

- OBRA:XUSTINIANO E O SEU SÉQUITO
- AUTOR: DESCOÑECIDO
- CRONOLOXÍA: 547
- ESTILO:BIZANTINO
- TÉCNICA: MOSAICO
- LOCALIZACIÓN: PRESBITERIO DE SAN VITAL DE RÁVENA

C.Sabucedo. Departamento de
Arte. IES Virxe do Mar

Zona superior
(zona celestial

Zona intermedia
(zona de tránsito)

Zona baja
Zócalo mármoles
(mundo terrenal)

San Vital de Rávena.
Ábside. Disposición en altura

TEMA: O EMPERADOR E MAIS A ESPOSA REALIZAN OFRENDAS PARA CELEBRAR A INAUGURACIÓN DA IGREXA DE SAN VITAL.

CARACTERES:

- AMPLIA GAMMA CROMÁTICA
- LIMITES DEFINIDOS CON TESELA PEQUENAS
- OS MONARCAS DIFERENCIANSE POLAS SÚAS INDUMENTARIAS.
- SEN PERSPECTIVA, PARECEN FLOTAR

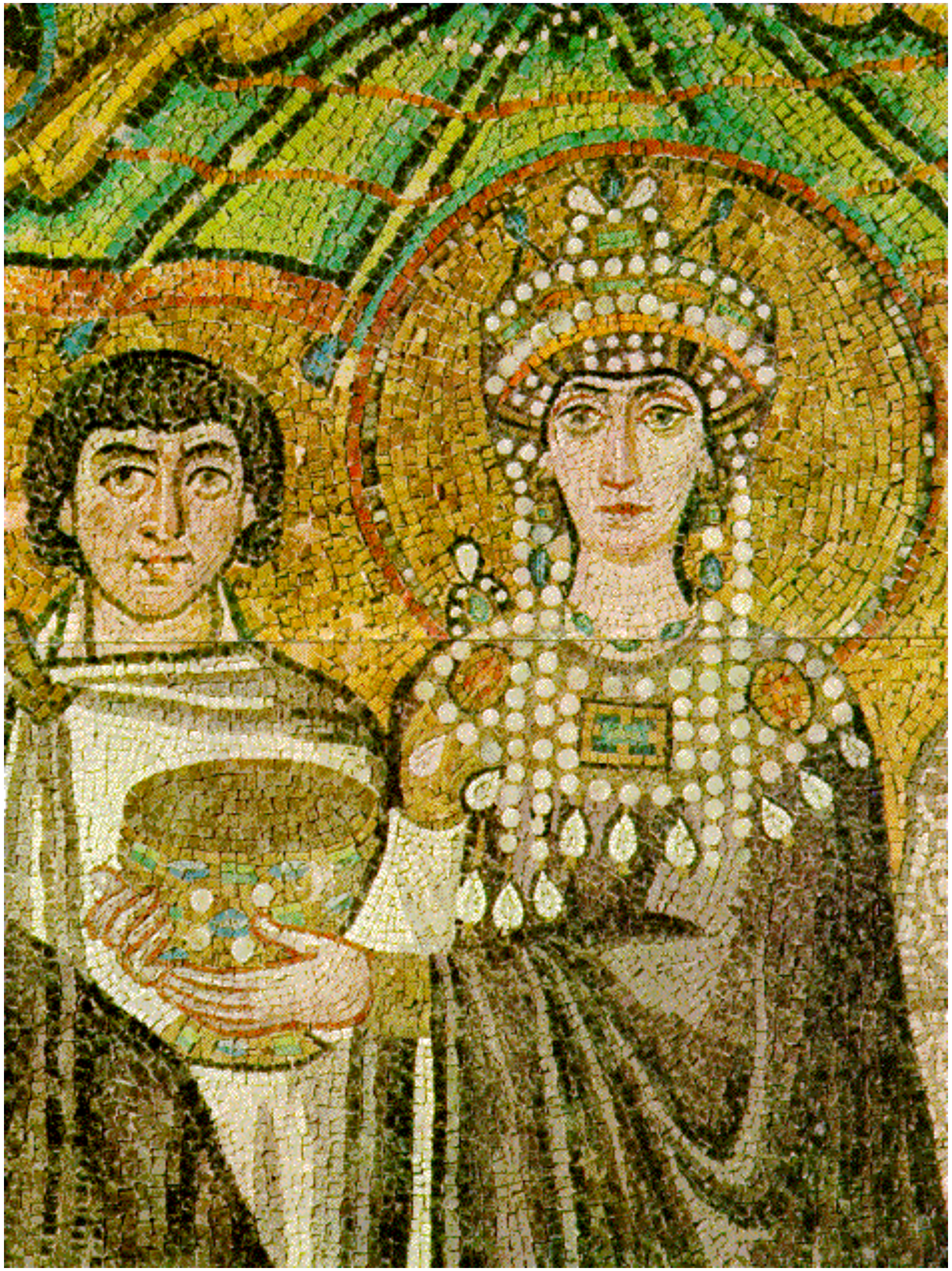

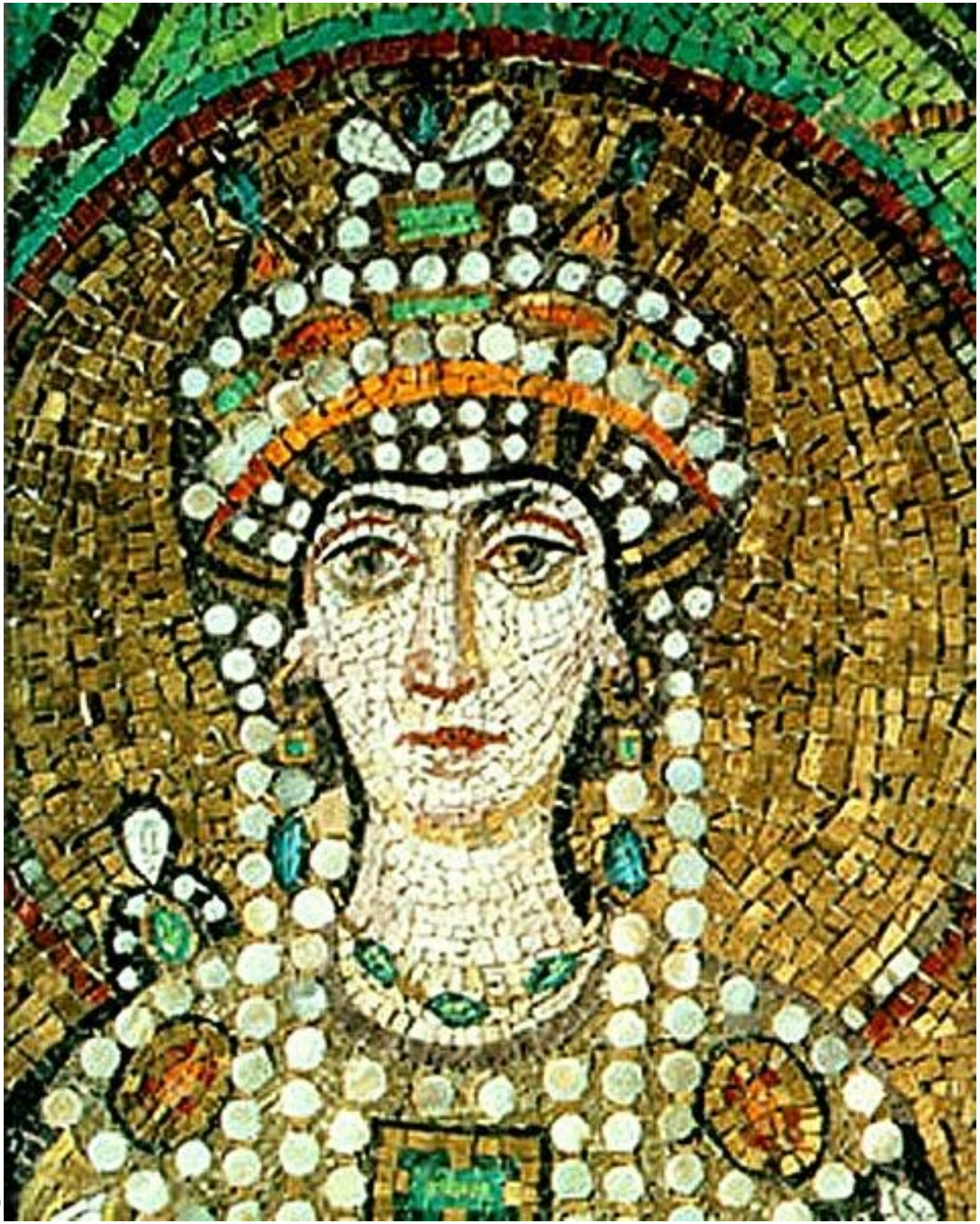

SOLDADOS
EMPERADOR CUN RECEPENTE DE OURO
BISPO MAXIMIANO
REPRESENTANTES DA IGREXA
BELISARIO

O OUTRO AUTOR, PREOCUPACIÓN POLO FONDO, MAIOR PROFUNDIDADE,

EUNUCOS

CORTINAS

SÉQUITO VARIADO

COLORIDO